



Ruïnes dels espais del bandolerisme de la Comarca de l'Urgell

Els principals espais del bandolerisme

VILAGRASSA. Va patir una brega de bandolers al final del carrer d'Anglesola l'any 1605 on Dom Frederic de Bellver assassinà a Hortensio Olivart, el seu rival més acèrrim. Al toc de campanes a sometent, es va refugiar dins l'església, però el Veguer va entrar i el va fer pres trencant la pau i treva i les Constitucions. Fill del poble fou "lo Baronet de Vilagrassa". Podedu visitar el casc urbà amb les cases del carrer Anglesola i els portals del carrer Tàrrrega.

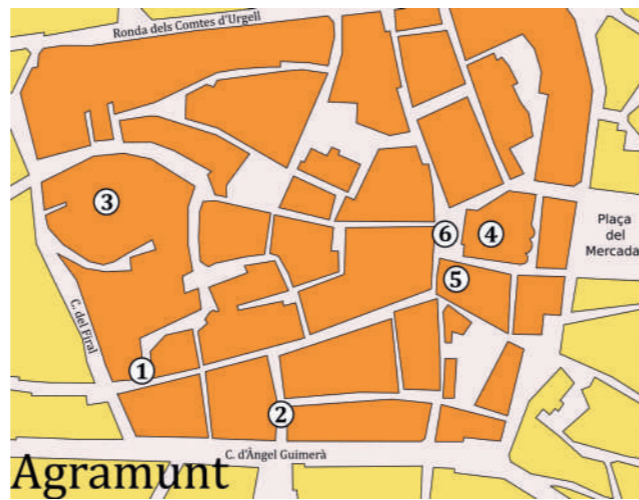
EL TARRÒS. A la dècada de 1480 van sovintejar els robatoris i incendis provocats per Perot d'Argençola, fent que els veïns es refugiessin dins l'església. Era jurisdicció del monestir de Poblet, però el senyor de la terra era la nissaga dels Alentorn, senyors "nyerros" de Pontent. En diferents ocasions, com el 1541, els criats bandolers dels Alentorn van manar cridar a sometent i tancar les portes de la vila quan el majoral de Poblet venia a cobrar els impostos.

LA FULIOLA. Senyoriu de Poblet, va patir atacs dels bandolers que s'enfrontaven al majoral de Castellserà. Destaquen els fets de 1540 quan un grup de nyerros dels Alentorn van cometre robatoris i incendis, o el 1548 quan el bandoler Pere Bardina va fer nombrosos robatoris. Es conserven edificis de l'època dels bandolers: cal Farriol, cal Pep del Pau, casa Terés, cal Samario i cal Pané.

CASTELLSERÀ. Es celebra cada any la Festa del Bandoler al voltant de la figura d'en Perot d'Argençola. El poble donà aquest famós bandoler, al temps que va ser el cap administratiu del monestir de Poblet als dominis de l'Urgell i la Noguera. Vila clo-sa per muralles i portals (1) avui per-duts, estava presidida per un castell que fou re-construït com l'edifici de la Panera (2), on el majoral de Poblet guardava els fruits cobrats. Els oficials de Poblet administraven justícia aquí, jutjant i castigant els bando-



per que capturaven, lligant-los o clavant-los al Costell (3) abans del darrer suplici a les forques situades al camí de la Fuliola. Va patir nombrosos atacs bandolers i per això hi havia una guàrdia permanent al teulat de l'església (4). De l'època és cal Tarragona (5) i la creu de terme (6).



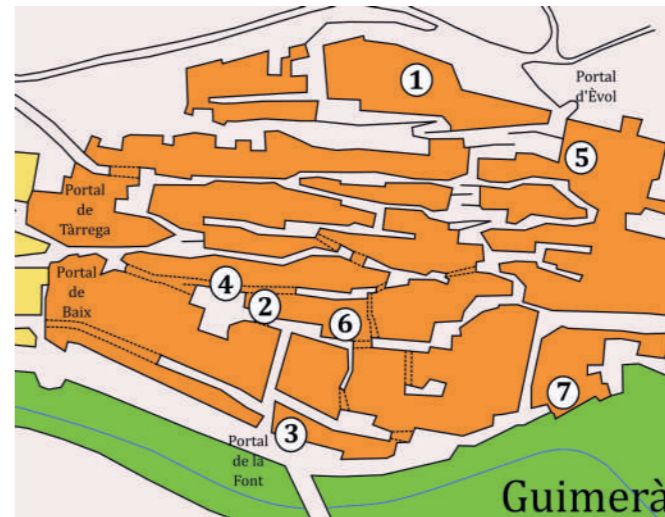
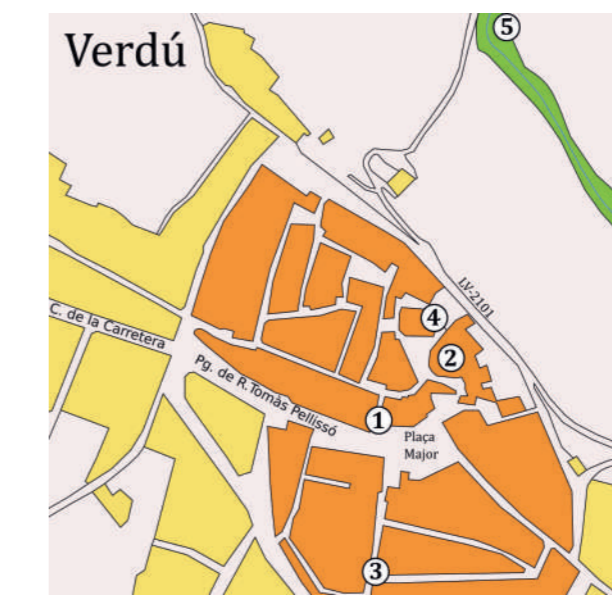
AGRAMUNT. Cap de vegueria, estava fortament defensat amb doble muralla, la original (1) i una segona del segle XIII que es construï davant l'increment d'habitants. En aquesta s'obrien diversos portals com el de l'Àngel (2) dels que ja no queden vestigis. A l'Oest s'erigia el castell amb la presó del veguer (3), mentre que a l'Est estava l'església (4) i la casa comuna (5), solar sobre el que s'erigi l'actual ajuntament. La vila estigué dividida en bàndols a la dècada de 1570, cridant a bandolers per ajudar a un o altre. Va destacar l'entrada a la vila dels cadells del Batlle d'Alòs. Molts bandolers van passar per les presons, provocant l'assalt dels nyerros l'any 1564 per alliberar a Francesc de Gispert i de Ponts; o l'any 1588 quan van assetjar la vila per alliberar al donzell Tomàs d'Aguilar. Fou a la dècada de 1590 quan la violència esclatà en forma de guerra contra els Alentorn, senyors nyerros de Puigverd, i es va contractar a bandolers cadells. La causa fou l'ús de l'aigua de la séquia del Molí Vell. El dia dels Sants Innocents de 1590 es produí una revolta popular (6) que capturà dins la vila a Jeroni d'Alentorn i altres senyors nyerros com Climent Castelló que van ser enviats a les presons de Barcelona per tal d'evitar l'assalt nyerro a la vila. El conflicte culminà amb la Guerra de l'Aigua de l'any 1599.

PUIGVERD D'AGRAMUNT. Poble emmurallat i coronat pel castell del senyoriu dels Mexia. A la mort de Ferran el domini passà a mans de Lluís d'Alentorn a través d'una disposició testamentària força tèrbola. El poble està situat en un turó immediat a la peixera de la séquia vella del molí d'Agramunt, i el nyerro la feu destruir l'any 1590, fent que Agramunt es quedés sense molí fariner. En resposta, nombrosos agramentins armats van destruir la peixera i séquia del molí de Puigverd. Fou l'inici d'una llarga disputa que provocà la Revolta dels Sants Innocents a Agramunt i la Guerra de l'Aigua el 1599, quan al voltant de 300 veïns armats d'Agramunt van anar a Puigverd a construir una nova peixera, séquia i molí fortificats. Per a evitar-ho, Onofre d'Alentorn acudí amb les seves quadrilles de nyerros sumant més de 400 homes que lluitaren durant uns dies fins que totes les obres i les hortes entre Agramunt i Puigverd van quedar destruïdes.

MONTFALCÓ D'OSSÓ. Vila clo-sa amb fort castell, era de la senyoria de la família Mecca de Barcelona. En morir sense descendència va esclatar la guerra de bàndols entre els parents més pròxims: els cadells Desvalls i els nyerros Gilabert de Lleida.

VERDÚ. Vila firal, fortificada amb torres com la del Portal de Lleida i portals que es tancaven totes les nits (1), coronada amb un castell domini dels abats de Poblet (2). Va donar nombrosos bandolers i de diferent talla social, el més important en Joan Terés i Borrull (3), que arribà a ser arquebisbe de Tarragona i Virrei, sent un destacat valedor dels nyerros enfrontat amb el bisbe de Vic "lo cadell gros". També donà bandolers de quadrilla com en Jeroni Minguella "lo Roig", o "lo Ros Moles". De bàndols enfrontats, van provocar diferents bregues dins la vila, com l'assassinat d'Andreu Bosch al fossar (4), o l'atemptat contra Roc Minguella a la Font (5). Al sud de la població, sobre el turó, s'erigien les forques, on era habitual veure cossos de bandolers penjant per condemnes dels abats de Poblet.

GUIMERÀ. Vila clo-sa amb portals i amb un castell on hi havia almenys dues presons (1), pertanyia als Vescomtes d'Évol, que nomenaven uns batlles ferrenys per administrar justícia a la Cort del Batlle, edifici compartit amb la Casa de la Vila (2). Aquests s'hagueren d'enfrontar amb en Bernat de Guimerà, senyor de Ciutadilla per l'exercici



de la justícia al monestir de Vallsanta. Parada obligada entre Santa Coloma de Queralt i Verdú, l'Hostal del portal de la Font (3) fou refugi de nombrosos bandolers. En fou veí Pere Barba "Barbeta" (4), bandoler que dirigí el cop dels Plans de Pomar contra la caravana de la moneda que des de Madrid es dirigia cap a Itàlia, enduent-se 180.000 ducats de plata que repartí entre els cadells del Principat. És indispensable una passejada pel nucli històric medieval, visitar l'església (5), veure cal Manseta, l'Hospital i capella de Sant Esteve (6) i el Molí del Senyor (7).

Tots els espais del bandolerisme de l'Urgell a

Google Maps

Oficina comarcal de turisme de l'Urgell - Tàrrrega
Tel. 973 500 707 · www.turismeurgell.cat · turisme@urgell.cat

Agramunt Tel. 973 391 089 www.agramunt.cat turisme@agramunt.cat	Vallbona de les Monges Tel. 973 982 500 www.viuivallbona.cat turisme@vallbonadelesmonges.cat
Bellpuig Tel. 973 320 536/973 320 408 www.bellpuig.cat oficinaturisme@bellpuig.cat	Verdú Tel. 973 347 216 www.verdu.cat turisme@verdu.cat
Convent de St. Bartomeu de Bellpuig Tel. 973 320 292 bellpuig.cultura@gencat.cat	Vilagrassa Tel. 973 320 292 www.vilagrassa.cat ajuntament@vilagrassa.cat



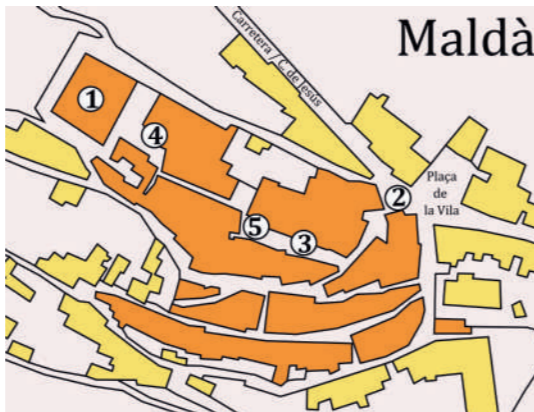
L'URGELL
TURISME



CIUTADILLA. Vila clo-sa i amb portals sota la preeminència del castell, la major part dels bandolers d'aquesta població van formar l'host dels senyors de la vila, en concret d'en Bernat de Guimerà. Cap cadell, apadrinava la quadrilla d'en Perot Altarriba. Amb la creació de la Lliga de Cavallers de Lleida es va canviar de bàndol i, ara nyerro, es va embarcar en la persecució del Batlle d'Alòs, va participar en el setge de Cubells (1589) i va estar implicat en l'assassinat del veguer de Tàrrrega al Pedregal (1590). Se li va girar en contra en Perot, que el va intentar assassinar a Maldà el 1591, i Bernat contractà els serveis del Minyó de Segarra. Gitat de pau i treva es va exiliar a Roma, però va ser perdonat pel Rei en participar en la defensa de Perpinyà contra els francesos. Al poble es conserven algunes cases pairals de l'època: cal Maimó, cal Freixador i cal Valls.

SANT MARTÍ DE MALDÀ. Tancada per muralles amb diferents portals, no van poder evitar l'assalt de bandolers com en Tallaferró o en Benet de Rocallaura. Aquí va ser capturat en "Mala Ànima" l'any 1616. Quan una quadrilla trencava les portes i entrava, el veïnat intentava refugiant-se dins l'església. L'any 1651 la quadrilla de Magí Capdevila va capturar a un baster ambulat que anava pels pobles solant sabates; el volien segrestar i demanar un rescat, però ell es va negar a negociar, així que el van dur a l'església i van demanar al mossèn que el confessés; tot seguit el van dur al camí de Belianes i el van matar de dues escopetades. De Sant Martí era veí Joan Carbonell, bandoler conegut popularment com el Capità Barto.

MALDÀ. La família barcelonina dels Frigola va adquirir el castell (1) i senyoriu de Maldà, i aviat va disputar amb els veïns per drets i impostos. El nou senyor va nomenar Bernat de Guimerà com a administrador, i quan aquest es va fer nyerro, la població va ajudar a Perot Altarriba, el cap bandoler de Belianes. Diversos veïns es van fer de la seva quadrilla, com en Joan Culler. L'any 1591 la quadrilla de "l'Estudiant de Belianes" va trobar el portal (2) de la vila obert i es va enfrontar a trets amb els



criats del senyor i alguns nobles al carrer l'església (3). L'objectiu no era altre que assassinar a Bernat de Guimerà, per això es van enfilir pel carrer Major fins la plaça del Castell (4), on es produí un segon tiroteig. Aquí els assaltants van degollar els ferits abans d'intentar assaltar el castell, que deixaren per impossible tant per la dificultat com per assabentar-se que en Bernat de Guimerà no hi era. Fracassat l'assalt, els bandolers van baixar pel carrer cantant i tocant la viola aturant-se en algunes cases on els hi donaren vi. Acabats de dinar a cal Culleré, van anar al racó del carrer de l'Església (5) i organitzaren una petita festa tocant amb la viola i la guitarra, cantant i ballant, fins que al cap d'una hora marxaren tranquil·lament pel carrer del Portal deixant darrera set cadàvers. Anys a venir, el senyor de Maldà s'implicà de ple en el món del bandolerisme, fent-se valedor d'en Benet de Rocallaura.

ROCALLAURA. A casa de Llorenç Reyner de Rocallaura va néixer i viure en Bartomeu Benet, conegut com Benet de Rocallaura. Cap de quadrilla, entre 1600 i 1616 va dominar la serra del Tallat amb l'ajut dels barons de l'Albí i de Maldà. El 1614 va unir la seva quadrilla amb la d'en Tallaferró i van assaltar Sant Martí de Maldà, però la pressió del Virrei contra els bandolers va anar creixent i després de la detenció d'en Trucafort i d'en Tallaferró, Benet es va unir amb Joan Calonge "Palmerola", el seu enemic, per a resistir contra els homes del Rei. Finalment va ser capturat l'any 1616 a un molí, sembla ser que al de la Sinoga, pel sometent unit de diferents pobles del pla de Lleida. Torturat i jutjat a Barcelona, va ser executat el 28 de setembre juntament amb el seu nebot Joan Benet.

EL TALLAT I EL COLL DE MONTBLANQUET. El santuari del Tallat així com les cabanes dels voltants del coll de Montblanquet van ser llocs escollits pels bandolers per a fer estades i dur a terme assalts a viatgers. És a les cabanes on amagaven als segrestats fins que aconseguien cobrar el rescat.

MONTBLANQUET. Trobem la casa d'Andreu Ortís, habitatge de fautors de quadrilles bandoleres on es refugiaren

diferents caps bandolers com en Pasqual Cabot de Sarral. D'aquesta casa fou fill Andreu Ortís, bandoler que va formar part de la quadrilla de Magí Capdevila a mitjans del segle següent. També destaca el casal de Josep Palau, fortificat per tal d'evitar l'assalt de les quadrilles enemigues que podrien segrestar al cap de família.

ELS OMELLS DE NA GAIA. Població que va ser bressol i cau de bandolers al temps que víctima dels actes de les quadrilles enemigues. N'era veí en Magí Capdevila, cap de quadrilla famós per sangüinari que s'uní al Capità Barto de Sant Martí. Es conserven les cases de cal Salla, cal Vilà i cal Patot, datades en aquesta època.

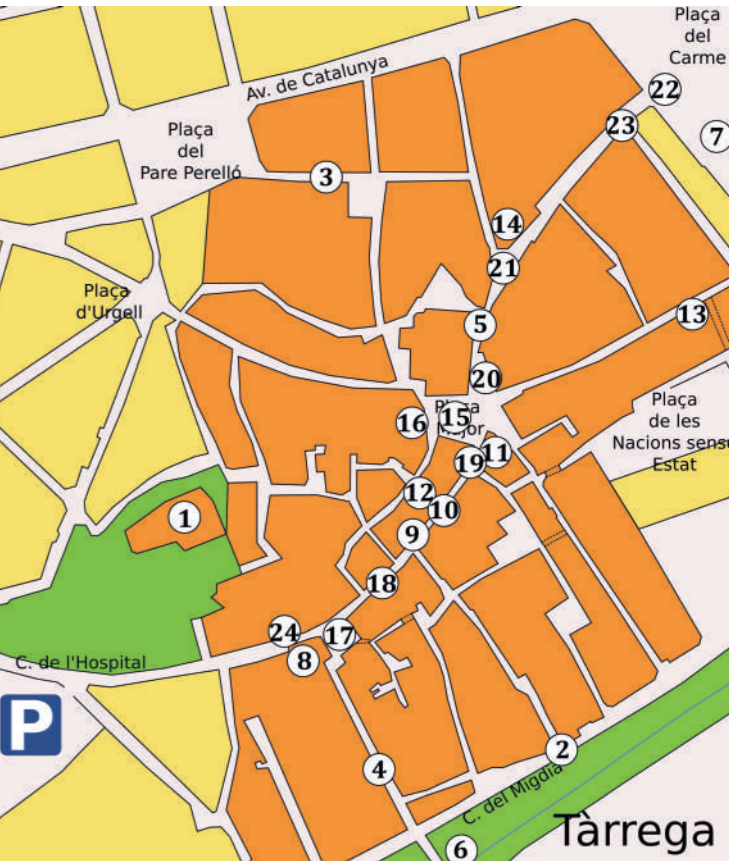
BELIANES I MOLÍ DE LA SINOGA. Lloc natal i de residència habitual de dos famosos bandolers el cadell Perot Altarriba "l'Estudiant de Belianes", de cal Roc; i el nyerro Ramon Navés, de l'actual Casa de la Vila. A l'altra banda del riu Corb, ja al terme de Sant Martí de Maldà, trobem el molí fortificat de la Sinoga, on sembla ser que va ser capturat el bandoler Benet de Rocallaura.

BELLPUIG. La vila va viure força al marge del bandolerisme degut a la presència continuada de tropes del senyor que vetllaven el fort castell. Tan sols va destacar un fet greu: el Robatori de la Devesa de l'any 1587, quan una quadrilla de bandolers va assaltar i robar al grup de franciscans espanyols que venien al convent de Sant Bartomeu per anar tots plegats al capítol general de l'orde de Sant Francesc a Roma. De l'època són els porxos de la plaça Sant Roc i el mausoleu de Ramon Folch de Cardona.

PREIXANA. Poble coronat pel castell, del que queden algunes restes, va donar fills que participaren en les guerres de bàndols de Tàrrrega a la dècada de 1520, i de nou a la dècada de 1640 en les de Verdú, destacant la família Pales. De l'època és l'edifici de can Xammar.

MAS DE L'ESTADELLA. Residència d'una de les principals famílies de la contrada, fautors i valedors dels Estadella i Borrell de Verdú que estigueren en lluita durant més de quatre dècades. L'edifici aïllat envoltant de camps és un dels pocs masos de la comarca que es va mantenir habitat durant els tèrbols segles XVI i XVII.

on eren fuetejats. Allà, mig despullats, iniciaven "la crussa dels assotats": el seguici del condemnat, el botxí i els guàrdies pujava pel carrer Major envoltats del públic, i s'anaven fent aturades per donar noves fuetejades (18, 19 i 20). En arribar a la plaça del Pou el condemnat era lligat al costell (21), on romandria un temps per a escarni públic, però si havia estat condemnat a "tortura", no era lligat, sinó que se li clavava una mà o ambdues a la biga de fusta que feia de costell; allà la gent el podia insultar, escupir o apedregar encara que sense poder-lo matar. Passat el temps d'escarni, era dut al patíbul (22), on s'executava la sentència: eren "exorellats" i en el millor dels casos penjats de la forca, sent molt habitual que fossin degollats, esquarterats i decapitats, penjant les orelles a ferros situats al portal "de les orelles" (23), i els caps dins de gàbies en aquest portal i en el de Sant Antoni (24). Els trossos esquarterats eren escampats pel terme per tal que se'ls mengessin les bèsties.



Agramunt i Tàrraga, caps de vegueria

Com a totes les viles del Principat, els veïns d'Agramunt van viure fortes disputes en forma de dos bàndols que no dubtaren a contractar bandolers per a solucionar-les, sent cèlebre l'entrada a la vila dels cadells del Batlle d'Alòs. Però la violència arribà al seu zenit en les baralles de les dècades de 1580 i 1590 amb els senyors de Puigverd d'Agramunt per l'ús de l'aigua del riu Sió. Puigverd era senyoriu de la missaga dels Alentorn, caps nyeros de Ponent que fins i tot donaren un fill que fou president de la Generalitat. Per combatre'ls, els veïns d'Agramunt van contractar quadrilles de cadells, produint-se fets tan importants com la Revolta dels Sants Innocents (1590) i la Guerra de l'Aigua (1599). El fet que Agramunt fos cap de vegueria dificultà molt la vida "tranquilla", ja que per les presons del castell van passar molts bandolers, amb els corresponents assalts pels seus companys, fugites famoses i execucions exemplars. Tàrraga, també cap de vegueria, va viure un segle XVI extraordinàriament violent, ja que les disputes de bàndols van ser constants: entre els Palaus i els Olamaros, amb l'assalt a la vila de 1519; entre els Prunera i els Çaportella el 1521; entre els Çaportella i els Cases el 1523, entre els Ivorra i la Paeria el 1524; entre els Ponces i els Castellons el 1554; entre els Pujals, els Frigols i els Espigols el 1556 que provocà una brega al ball de la plaça Major; entre els Feliu i els Olivart el 1561, o entre els Perillós i els Çaportella el 1584. Els portals de la Vila estigueren totes les nits tancats, i era habitual trobar el cap d'algun bandoler engabiat a la porta de 'les Orelles' o a la de 'Sant Antoni'. El bandoler més cèlebre de Tàrraga fou Dom Frederic de Bellver 'lo Petó', que de veguer de Tàrraga passà en uns mesos a ser bandoler, sent capturat i executat a Barcelona.

L'Urgell, terra de Bandolers (1480 - 1640)

La vila de Ciutadilla era 'bandolera'. Bé, no la vila, sinó el seu senyor, en Bernat de Guimerà. Senyor bandoler de la facció dels cadells, tenia al seu servei al cap de quadrilla en Perot Altarriba 'l'Estudiant de Belianes'. Amb la creació de la Lliga dels Cavallers de Lleida en Bernat va canviar de facció fent-se nyerro, i es va embolicar en la persecució del Batlle d'Alòs. Va participar en el setge de Cubells (1589) i per aquesta raó va trencar amb l'Estudiant, contractant els serveis d'un altre cap de quadrilla, el Minyó de Segarra. Va participar en l'assassinat del veguer de Tàrraga i el 1592 va ser gilat de pau i treva, marxant a l'exili a Roma l'any 1595. Tot el contrari passava a Guimerà, del senyoriu del Vescomte d'Evol. Que el senyor visqués lluny i, doncs, al marge dels bàndols, no vol dir que el bandolerisme no hi fos present, ni molt menys. Foren diversos els bandolers fills o veïns d'aquesta vila. Exemple clar és el de Pere 'Barba', en 'Barbeta': cap de quadrilla que actuava pels voltants, i que el 1612 es va unir a la quadrilla d'en 'Trucafort'. L'any 1613 va dur a terme el que seria el principal atac contra els interessos de la Corona: va assaltar als Plans de Pomar la caravana reial 'de la moneda' que anava de Madrid cap a Itàlia, fent-se amb l'exorbitant xifra de 180.000 ducats de plata, que va repartir entre els cadells del Principat. Perseguit, es va haver d'exiliar als Estats Pontificis, d'on va ser extraditat l'any 1615 i executat a Barcelona l'any següent. Finalment cal destacar la vila firal de Verdú, que aplegà l'interès dels bandolers que assaltaven als firaires, donà fills il·lustres del bandolerisme com l'arquebisbe i virrei Joan Terès, cap nyerro de l'església, i diferents bàndols que sumiren la vila en una violència quotidiana d'atemptats, 'rixes', bregues i banys de sang.



Castellserà

Castellserà és el centre bandoler de la comarca gràcies a la Festa del Bandoler, que gira al voltant de la figura d'en Perot d'Argençola. Donzell cap de quadrilla, entre finals del segle XV i principis del XVI va participar en les lluites dels Amats i els Domènecs de Barbens, enfrontant-se a les tropes de Dalmau de Copons. Destacà en la lluita constant contra els interessos dels abats de Poblet, saquejant tota la contrada.

Belianes

Casc urbà que reunia dos pobles diferents: el Carrer de Baix i el Carrer de Dalt de les Belianes, ambdós dominis de dos senyors. Les disputes internes també van donar com a fruit dos bàndols, amb les figures del cadell Perot Altarriba 'l'Estudiant de Belianes' i del nyerro Ramon Navés. L'estudiant fou un dels més violents bandolers de la comarca, estigué al setge de Cubells i assaltà el castell de Maldà, desapareixent misteriosament.

Rocallaura

Els pobles situats a les valls del Corb i del Maldanell van ser un 'niu' de bandolers, i la serra del Tallat un refugi constant de les quadrilles de nyeros i cadells de totes les terres de Ponent. Va destacar en Bartomeu Benet, 'Benet de Rocallaura', apadrinat pels senyors de Maldà i de l'Albi. Cadell cap de quadrilla, es va unir amb el seu enemic 'Palmerola' per a fer front a les tropes del Virrei. Capturat al Moli de la Sinoga el 1616, va ser executat a Barcelona.